

ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Issn: 1309-9302 <http://sobiad.odu.edu.tr>
Cilt: 2 Sayı: 4 Aralık 2011

TÜRKÇEDE ON BİR YAŞINA KADAR ÇOCUKLARA ÖĞRETİLMESİ GEREKEN, BİRLEŞİM GÜCÜ YÜKSEK İLK BİN KELİME*

*“THE FIRST THOUSAND WORDS IN TURKISH WHICH CAN EASILY
BE COMBINED SHOULD BE TAUGHT UNTIL ELEVEN YEAR OLD
CHILDREN”*

Saadettin KEKLİK**

Özet

Bir dilin bütün kelimeleri bir anda öğretilmeyeceğinden aşamalı bir şekilde söz varlığının kazandırılması yoluna gidilmektedir. Birleşim gücü yüksek olan kelimelerin öncelikli olarak öğretilmesi bu ölçütlerden biridir. Bu yüzden araştırmanın amacı, güncel Türkçede birleşim gücü yüksek olan ilk bin kelimenin belirlenmesidir.

Araştırmada Türk Dil Kurumunun onuncu baskısı olan 2005 basımı Türkçe sözlük esas alınmıştır. Türkçe sözlükteki madde başı kelimeler taranmış ve bir kelimedenden türeyen birleşik kelime sayısı kelimelerin karşılıklarına yazılarak alfabetik olarak sıralanmıştır.

Araştırmaya göre ilk bin kelimeyi, sıklığı yedi ve üzeri kelime türeten madde başı kelimeler oluşturmaktadır. Sıklığı yedi ve üzeri olan bu kelimelerin oluşturduğu birleşik kelime sayısı 17985'tir. Birleşim gücü yüksek ilk bin kelime, kavram alanlara göre tasnif edildiğinde çeşitli alanlarla ilgili olduğu; temel söz varlığı açısından incelendiğinde insanın hayatında birinci derecede önemli olan temel kelimelerden olduğu belirlenmiştir. Bu kelimeler, başka

* Bu makale, 9-11 Aralık 2011 tarihinde 2. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sunulan bildirden genişletilerek oluşturulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: sadikeklik@gmail.com

araştırmalarla karşılaştırıldığında sık kullanılan kelimeler ve 0-11 yaş arası çocuğun seviyesine uygun kelimeler olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe đretimi, Kelime đretimi, Birleşim Gücü Yüksek Kelimeler, Kelime Listesi.

Abstract

Since it will be difficult to teach the intended vocabulary of the language at once, it is preferred to make the students acquire it gradually. One of the criteria of the vocabulary teaching is that the words which can easily be combined should be taught primarily. Therefore, the main aim of the survey is to determine thousand words that belong to this group.

The tenth press of Turkish Language Association Dictionary that was published in 2005 is the basis for this survey. All the headwords in the dictionary were scanned and the number of compound words which were derived from a word was alphabetically ordered.

According to the survey, the headwords which can derive seven compound words at least are among the first thousand words. The number of compound words that these kinds of headwords derive is 17985. When first thousand words are classified according to conceptual field, they are related to various fields, on the other hand, when they are analyzed in terms of their basic lexis, they are thought to be among the basic words for human. When compared with other surveys, it is seen that they are the words which are frequently used and are suitable for the children of 0-11 age group.

Key Words: Teaching Of Turkish, Vocabulary Teaching, The Words Which Can Easily Be Combined, Word List.

GİRİŞ

Giriş bölümünde problem durumu ve birleşim gücü yüksek kelimenin tanımı ve açıklamasına yer verilmiştir.

Problem Durumu

Türkçe dersinin amaçları arasında dört temel becerinin yanında çocuğun kelime hazinesinin ve okuma alışkanlığının kazandırılması bulunmaktadır. 2005 Türkçe programın (1-5. sınıf) genel amaçlarında; dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu dil becerilerini geliştirmek, Türkçeyi sevmelerini, doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak, metinler arası düşünme becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek, okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamak, ifadeleri geçmektedir (MEB, 2005: 16). İlköğretim okullarında bulunan öğrencilerin kelime hazinelerinin geliştirilmesi hususu, öğretim programlarında yer almasına rağmen ülkemizde bugüne kadar ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin kelime hazinelerinin ne seviyede olduğunu belirlemek amacıyla bir çalışma yapılmamıştır (Karadağ, 2005: 1). Eğitim öğretimin çeşitli kademelerindeki çocuk ve gençlerimizin sahip olması gereken kelime hazinesi konusunda millî hedeflerimizin olmaması önemli bir eksikliklerdir (Demir, 2006: 223). Çocukların kelime hazinesinin zenginleştirilmesi ve onlara kitap okuma alışkanlığı kazandırılması amaçlanırken bunun için dil gelişmesine uygun kelime listelerinden bahsedilmemiştir. Hangi yaşta hangi kelimelerin öğretilmesi, kelime hazinesinin hem nitelik hem de nicelik yönünden hangi özellikte olması gerektiği konusunda hiçbir açıklama yapılmamıştır (Keklik, 2009: 22).

Ders kitapları, öğrencinin kelime hazinesini besleyen önemli kaynaklardan biridir. Bu kitaplar aracılığı ile öğrenciye kazandırılması hedeflenen kelimeler, eğitim seviyesine göre önceden belirlenmiş ve kademeli olarak metinlere yerleştirilmesi gerekir. Oysa bu kitaplarda bulunması gereken kelime/kavram sayısının alt ve üst sınırları, ne ders kitapları yönetmeliğinde, ne müfredat programlarında ne de program kılavuzlarında belirtilmiştir (Demir, 2006: 220). Ders kitaplarındaki metinler hazırlanmadan önce her sınıfta kaç kelimenin öğretilmesi liste biçiminde belirlenir. Bugüne değin Türkçe ders kitaplarında böyle bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir (Çotuksöken, 2000: 9). Türkçe için yaş ve seviyeye göre hangi kelimelerin ne sıklıkla öğretilmesi ile ilgili çalışmaların noksanlığından kitaplarda öğretilmek için seçilen kelimeler yazarların şahsî tecrübelerine kalmaktadır (Pehlivan, 2003: 91).

Okul sözlüklerinin hazırlanması ve bunlardan yararlanılması, öğrencilere yalnızca Türk dilini öğretmek için değil, onlarda sözlü ve yazılı anlatım yeteneği, duygu, zekâ ve düşünce gelişmesi için de önem taşıdığı halde eğitimimizde bu konu üzerinde durulmamaktadır (Akyüz, 1988: 250). Daha çok özel yayınevleri tarafından hazırlattırılan ilk ve orta öğretim sözlükleri yapılırken hangi ölçütlerin esas alındığını “atılan” ve “tutulan” kelimelerin neye göre seçildiğini anlamak, doğrusu mümkün olmamaktadır (Demir, 2006: 222). Okul sözlüklerindeki kelimelerin dil gelişmesine uygun hazırlanmadığı görülmektedir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'nın okul sözlükleri konusunda bir denetiminin olmaması ve bazı ölçütleri geliştirmemesi okul sözlüklerinin yetersiz ve eksik açıklamalarla hazırlanmasına yol açmaktadır.

Çocukların kelime hazinesinin ve okuma alışkanlığının gelişmesinde çocuk kitaplarının özellikle masal ve hikâyelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Baş (2006: 150)'a göre, Türkiye'de yayımlanan çocuk kitaplarının kaç kelimedenden meydana geldiği, atasözleri ve deyimlerden ne kadar yararlandığı hususunda tam bir ölçüt mevcut değildir. Bunun yanında, yayımlanan çocuk kitapları, hitap ettikleri hedef kitleye göre ilmî ölçülerde tasnif edilmemiş ve seviyelendirilmemiştir. Tasnif ve seviyelendirmeye dair bazı girişimler de, ne elle tutulur durumdadır ne de bir ölçüte dayanmaktadır. Oysa Batıda, örneğin Shakespeare'in bir eseri, bir, iki, üç, dört ve beşinci sınıf seviyesine göre ayrı ayrı hazırlanabilmektedir. Yine Batıda yayımlanan çocuk kitaplarının seviyelendirilmesinde, kelime hazinesi hususu da dikkate alınmaktadır. Batılı çocuk edebiyatı yazarları, sınırları çizilmiş, ölçütleri belli noktalara dayanarak, kitaplarını hazırlamaktadırlar.

Türkçe öğretim programı, Türkçe ders kitapları, okul sözlükleri ve çocuk kitaplarından anlaşıldığı gibi kelime hazinesinin geliştirilmesi aşamalı, planlı ve düzenli gerçekleşmemektedir. Hangi kelimelerin öncelikli olarak öğretileceği belli değildir.

Bir dilin bütün kelimeleri bir anda öğretilemeyeceğinden aşamalı bir şekilde söz varlığının kazandırılması yoluna gidilmektedir. Bu anlamda ders kitaplarında, okul sözlüklerinde, çocuk kitaplarında, kelimelerin seçimi ölçütler dâhilinde yapılması gerekmektedir. Çocuklar için hazırlanan sözlük, çocuk kitapları ve ders kitaplarında hangi kelimelerin öncelikli olarak yer alacağı konusunda bazı ölçütler bulunmaktadır. Bunlardan biri de birleşim gücü yüksek olan kelimelerin öncelikli olarak öğretilmesidir. Bu yüzden araştırmanın amacı, güncel Türkçede birleşim gücü yüksek olan ilk bin kelimenin belirlenmesidir.

Birleşim Gücü Yüksek Kelime

Bir dilin söz varlığı rasgele bir bütün değildir. Kelimeler aralarında çeşitli bağlantılar kurar. Tek başına bir kelime etkisiz bir unsurdur. Değerini içinde bulunduğu bağlamdan ve ilişki kurduğu öbür unsurlardan alır. Bir kelimenin öbür öğelerle ilişki kurma, bileşim gücü de sıklığı etkiler. Bileşim gücü yüksek kelimeler yüksek sıklık gösterir (Öztokat, 1977: 192). Aksan (1998: c.III-18), kimi dilbilimciler bir kelimenin yeni öğeleri, birleşik kelimeleri türetme değeri, yeni sözcükleri türetme gücü üzerinde durduğunu söyleyerek bu konuya dikkat çekmiştir.

Birleşik kelime, birden çok kelimenin yeni bir anlam ifade etmek üzere birleşip kalıplaşmasıyla meydana gelen öbektir. Birleşik fiil, birleşik isim, birleşik sıfat ve birleşik zarf olmak üzere dört çeşidi vardır (Topaloğlu, 1989: 43). Birleşik kelimelerde bazı kelimeler öbürlerine nazaran daha çok kullanılmaktadır. Bu tür kelimelerin birleşim gücü yüksektir.

YÖNTEM

Güncel Türkçede birleşim gücü yüksek ilk bin kelimeyi belirlerken betimleyici yöntem kullanılmıştır.

Betimleyici çalışmalar bir durumu var olduğu şekliyle ortaya koyan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan hadise, kişi, ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2005: 77). Araştırmada ise 2005 basımı Türkçe sözlükteki mevcut durum ortaya konmuştur.

Veri Toplama Aracı ve Analizi

Veriler, doküman incelemesiyle toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Metin, kitap, belge vb. malzemenin belli özelliklerinin belirlenmesi amacı ile yapılan bir tür tarama olarak da nitelendirilebilen içerik analizi, nicelleştirme ölçülerini önceden geliştirerek, malzemeyi belli beklentiler ışığında incelemektir (Karasar, 2005: 184). Tavşancıl ve Aslan (2001: 87)'a göre, içerik analizi türlerinden frekans analizi ile kelimelerin/birimlerin nicel olarak görünme sıklığı ortaya konur. Bu analiz türü, kelimelerin yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlar. Sıklık analizi sonunda kelimeler önem sırasına sokulabilmekte ve sıklığa dayalı bir sınıflama yapılabilmektedir.

2005 basımı Türkçe Sözlükte madde başı bir kelimedenden türeyen birleşik söz varlıkları ok işaretiyle kalın puntolarla o maddenin altında toplu olarak gösterilmektedir. Böylece bir kelimenin birleşim gücünün ne kadar yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz gelişi, kâğıt kelimesinden altmış tane kelime türetmiştir. Bunlardan bazıları, kâğıt balığı, kâğıt helvası, atık kâğıt, kaba kâğıt, üçkâğıt, borsa kâğıdı, cevap kâğıdı, el işi kâğıdı, folyo kâğıdı, ikametgâh kâğıdı, kese kâğıdı, kuşe kâğıdı, matris kâğıdı, nüfus kâğıdı, saman kâğıdı, zımpara kâğıdı. Araştırmada Türk Dil Kurumunun onuncu baskısı olan 2005 basımı Türkçe sözlük esas alınarak sözlükteki madde başı kelimeler taranmıştır.

BULGULAR

Türk Dil Kurumunun 2005 basımı Türkçe Sözlükteki madde başı kelimeler incelenmiş ve birleşim gücü yüksek ilk bin kelime belirlenmiştir. Bu kelimeler aşağıda alfabetik olarak listelenmiştir.

Birleşim gücü yüksek ilk bin kelime

acı 34	alçak 7	aslan 12	bahçe 17
açı 20	âlem 13	aş 9	bakır 11
açık 87	alev 7	aşağı 9	bakış 9
açısız 7	ahıcı 9	aşı 11	bakla 16
ad (isim) 27	ahım 8	aşırı 11	bal 24
ada 12	allah 7	aşk 7	baldır 7
adam 50	alt 74	at 19	balık 114
adım 10	altın 23	ateş 24	banka 10
adlı 9	amber 8	atış 12	banyo 13
af 8	ameliyat 8	atlama 9	bardak 11
ağ 28	amir 7	atom 9	basın 13
ağa 25	ana 75	av 7	basınç 12
ağaç 99	anahtar 20	avcı 10	baskı 8
ağır 34	anlam 14	ay 47	basma 11
ağırlık 10	anlamlı 8	ayak 59	basmak 14
ağız 62	anne 7	ayaklı 16	baş 252
ağızlı 14	ara 57	ayı 13	başkan 14
ağrı 15	araba 25	ayna 11	başlı 13
aile 17	araç 11	ayva 7	başlık 8
ak 58	arama 7	baba 41	bataklık 7
akçe 11	arı (hayvan) 13	baca 14	bayrak 8
akıl 26	arka 14	bacak 9	bayram 27
akım 13	armut 11	bacaklı 7	bebek 8
akşam 22	art 14	badem 18	bel 16
ala 10	artık 7	bağ (asma) 7	bela 9
alaca 8	asalak 7	bağ (düğüm) 16	belediye 10
alan 30	asit 31	bağırsak 15	belge 26
alay (topluluk) 16	askerlik 7	bahar 10	bent 8

benzeşme 7	böcekler 15	çekim 9	ders 9
beri 10	bölge 24	çekirdek 8	dert 7
besi 8	bölük 12	çekme 8	deve 17
beslenme 13	börek 23	çelik 13	devir (dönem) 9
beş 29	bu 19	çember (daire) 7	devir (dönüş) 10
beşik 7	bucak 8	çene 11	devlet 16
bey 22	budak 7	çevre 13	devre 7
beyaz 23	buğday 16	çıban 7	dış 83
beyin 15	bulaşık 11	çıkış 10	dik 12
bez (organ) 15	bulut 10	çıplak 9	diken 20
bez 27	burun 23	çiçek 83	dikiş 10
bıçak 9	buselik 13	çift 29	dil 97
bıyık 9	buz 14	çifte 11	din 8
biber 17	buzul 8	çivi 11	dip 9
biçim 8	bülbül 7	çizgi 28	direk 13
bilek 8	büro 7	çoban 17	dış 54
bilgi 34	bütçe 11	çocuk 26	divan 10
bilim 145	bütün 7	çok 33	diz 8
bilimci 50	büyük 33	çorba 32	doğa 7
bilimsel 22	cam 23	çöp 10	doğal 8
bin 7	cambaz 8	çörek 7	doğan 7
bir 107	can 46	çubuk 10	doğru 17
birim 9	cankurtaran 9	çukur 8	doğu 10
birleşik 13	canlı 20	çürük 9	doğum 12
birlik 29	cenaze 7	dağ 51	doku 25
bit 18	cennet 7	daire 19	dolap 25
bitki 21	cep 15	dal (ağaç) 8	dolma 13
boğaz 14	ceviz 7	dalga 33	dolu (boş) 10
boğmak 7	ceza 21	dalgiç 7	domuz 15
bohça 7	ciğer 12	dam 7	dost 12
bol 7	cins 7	damak 12	döl 8
bomba 11	coğrafya 17	damar 23	dönem 13
boncuk 11	cümle 30	damla 7	döner 9
borç 10	çadır 14	dana 8	dört 22
borsa 14	çağ 21	dar (geniş) 18	dua 9
boru 35	çakır (mavi) 7	darlık 7	dudak 16
bostan 7	çalgi 10	dava 13	durum 25
boş 13	çalı 12	defter 24	duruş 7
boşluk 9	çalışma 19	değer 31	duvar 25
boy (uzaklık) 31	çam 17	deli 18	duygu 9
boya 29	çamaşır 17	delik 12	duyu 9
boylu 9	çanak 15	demir 43	duyum 8
boyun 7	çanta 12	denetim 8	düğün 10
boz 9	çatal 17	denge 11	dümen 9
bozmak 9	çatı 15	deniz 92	dünya 29
bozuk 20	çavuş 18	depren 12	düşkün 16
bozukluk 7	çay (içecek) 22	derece 12	düşman 7
böcek 48	çayır 19	deri 12	düşme 11

düşük 8	fişek 7	haber 17	ışın 9
düz 8	fiyat 17	hacı 9	iç 96
düzen 17	fizik 8	hafif 11	idare 14
düzey 7	foto 19	hak 55	iğne 27
düzlem 12	frenk 9	hakem 8	iki 39
ebe 11	gaz 40	hâl (durum) 36	ikinci 7
edebiyat 8	gazete 7	halat 7	ikindi 7
efendi 10	gece 28	halk 20	iklim 7
eğitim 24	geçiş 7	ham 7	ilim 9
eğri 15	geçit 12	hamam 16	ilk 25
ehil 16	geçmiş 9	hamur 9	imam 8
ek 42	gelin 14	hane 150	imza 8
ekmek (isim) 40	gelir 8	hanım 11	ince 16
ekonomi 10	gelmek 17	hapis 11	incir 11
el (organ) 81	gemi 28	harç 7	insan 13
elektrik 21	gen (kenarlı) 18	harf 15	ip 10
elma 22	genel 23	harita 9	ipek 11
emir 19	geniş 19	harp 13	iplik 15
emniyet 8	gerçek 7	hasta 7	iri 8
er 18	geri 14	hastalık 24	isim 20
erik 18	geyik 8	hat 26	istasyon 9
erk 11	gizli 15	hava 72	iş 71
erkân 8	göbek 15	havlu 7	işaret 24
erkek 10	göğüs 18	hayal 11	işçi 12
eser 11	gök 30	hayat 31	işlem 10
eski 12	göl 9	hayvan 16	it 11
esmer 8	gölge 7	hazır 13	iyi 10
eş 25	gömlek 8	hece 10	japon 8
eşek 23	gönül 30	hekim 8	kaba 20
et 35	görmek 7	helva 18	kabak 20
etek 25	görünüm 7	her 14	kabuk 10
ev 84	görüüş 10	hesap 27	kabul 10
evlat 8	görüüşlü 7	heyet 9	kaçmak 7
evvel 9	gösterge 9	hırsız 8	kadar 7
eylem 9	göz 103	hıyar 9	kadın 32
ezan 7	gözlü 17	hız 10	kafa 21
fare 13	gözlük 9	his 7	kafalı 17
fasulye 12	grup 14	hizmet 17	kafiye 8
fenel 15	güç 28	horoz 21	kâğıt 60
fındık 12	gül 30	hoş 8	kahve 30
fırın 13	gümüş 12	hukuk 15	kaldırım 9
fırtına 9	gün 71	humma 9	kalem 39
fıstık 9	güneş 20	hücre 12	kalıp 10
fiil 37	güney 7	hükümet 9	kalp 19
fikir 8	güreş 8	hüsün 9	kamış 7
fil 7	güvenlik 8	ırk 7	kamu 16
film 20	güzel 13	ısı 17	kan 36
fincan 7	güzellik 7	ışık 26	kanat 9

kanatlı 11	kesik 8	kum 17	mercan 13
kandil 16	kesim 10	kur (ekonomi) 7	merdiven 15
kanlı 9	kesme 8	kurbağa 9	merkez 25
kanun 16	kestane 13	kurşun 12	meşe 12
kap 9	keyif 9	kurt 26	metre 75
kapak 15	kıdemli 7	kuru 54	meşdan 13
kapalı 17	kıl 14	kurul 23	meyve 24
kapı 64	kılıç 15	kuş 91	mısır 9
kaplama 11	kır (renk) 7	kuşak 22	millet 7
kapmak 10	kır (yer) 7	kutu 16	millî 15
kar 13	kıran 18	kutup 7	misafir 7
kâr 7	kırk 17	kuvvet 25	mobilya 10
kara (siyah) 126	kırlangıç 8	kuyruk 33	mum 15
kara (toprak) 12	kırmızı 24	kuyu 17	müdür 9
karakol 7	kısa 12	kuzu 13	müzik 28
karar 13	kış 9	küçük 36	nakil 8
kardeş 20	kız 28	küf 11	namaz 18
karga 18	kızıl 22	kül 8	name 72
karı 10	kilit 16	kültür 14	nane 10
karın 17	kilo 10	küme 13	nefes 10
karınca 11	kip 8	küre 13	nefis 7
karşı 11	kira 8	kütük 7	nem 7
kart (belge) 25	kiraz 8	laf 8	nikâh 8
kasa 7	kireç 10	lahana 8	nokta 44
kaş 10	kişi 15	lamba 19	nüfus 14
kaşık 13	kitap 22	liman 7	ocak 27
kat (daire, tabaka) 24	koca (geniş, yaşlı) 8	limon 12	oda 35
katran 7	kol 39	liste 8	odun 10
kavak 11	koltuk 15	lokma 8	oğlan 11
kavga 14	konuşma 12	maaş 7	oğul 25
kaya 23	konut 7	macun 7	oksit 8
kayık 13	korku 9	madde 13	okul 21
kayıp 9	koşu 9	maden 19	okuma 8
kayıt 16	koyu 10	mahalle 14	olmak 10
kaymak (isim) 8	koyun 14	mahkeme 11	on 16
kaynak 14	köfte 16	makam 9	organ 15
kazan 9	kök 34	makarna 9	orman 19
kebab 25	kömür 13	makine 47	orta 50
keçi 22	köpek 16	mal 30	ortak 21
keci 16	köprü 11	mantar 38	ortaklık 9
kelebek 8	kör 36	manyetik 7	ot 135
kelime 20	köşe 26	masa 31	oturma 7
kemik 41	kötü 7	mavi 21	oy (rey) 17
kenar 14	köy 18	meclis 10	oyun 41
kendi 11	kredi 12	mektup 9	oyuncu 11
kepçe 8	kul 11	meme 11	ozon 7
kese 14	kulak 43	memur 10	öğle 11
kesen 7	kule 8	menekşe 12	öğrenim 7

öğretim 17	rapor 11	sever 25	şeker 36
öküz 10	reçel 8	severlik 14	şeref 9
ölçek 7	reis 7	sıcak 17	şerit 13
ölçmek 54	renk 48	sıçan 14	şeytan 19
ölçüm 15	resim 29	sıfat 16	şoför 7
ölü 22	roman 9	sığır 14	tabak 8
ölüm 15	ruh 21	sıkı 11	tabaka 12
ömür 7	rüzgâr 8	sıklet 8	taban 16
ön 50	saat 54	sınav 9	tabanca 10
önce 7	sabah 17	sınıf 12	taç (başta) 11
önerme 7	sabun 17	sınır 11	tahta 37
ördek 8	sağ (sağlam) 11	sıra 23	takım 40
örtü 11	sağ (sol) 11	sırt 13	takma 8
örümcek 8	sağır 9	sidik 7	takvim 11
öte 18	sağlık 21	sigara 9	tam 22
öz 38	saha 13	sigorta 16	tamlama 12
özel 17	sahip 22	silah 10	tanrı 8
paça 8	sakal 12	sinek 24	tarak 8
pamuk 14	sakallı 7	sinema 9	tarih 10
para 50	sakız 20	sinir 18	tarla 8
parça 11	salata 10	sistem 20	tas 9
parmak 31	salkım 10	sodyum 9	taş 135
pas 8	salon 24	sofra 13	tatlı 29
paşa 8	saman 8	soğan 10	tavşan 18
patlıcan 9	sanat 28	soğuk 16	tavuk 34
pay 15	sanayi 12	sokak 9	tedavi 13
pazar 15	sandık 17	sol 9	tek 43
pek 18	santral 7	solucan 8	teker 10
pekmez 7	saray 10	son 23	teknik 10
pembe 7	sarı 41	soru 9	tel 22
pencere 10	sarımsak 7	sosyal 27	telefon 18
pençe 7	sarma 7	soy 8	televizyon 11
perde 20	sarmaşık 8	söz 56	telgraf 9
peri 9	satış 24	sözleşme 11	telli 10
peşin 8	savaş 12	sözlü 8	temel 15
peygamber 7	sayaç 7	su 158	temiz 10
peynir 22	sayı 42	subay 12	tepe 17
pilav 15	saz (müzik) 12	suç 9	tepelı 10
pis 8	seçim 11	sulu 7	ters 8
piyasa 12	selam 8	sunı 9	tıraş 12
plastik 8	senet 12	suratlı 7	tırnak 15
polis 12	sepet 10	sülfat 9	ticaret 18
posta 7	ser (baş) 15	süpürge 10	tiyatro 11
pozitif 8	serbest 12	süre 10	top 50
program 7	sert 8	süt 31	toplantı 8
pul 10	servis 13	şaka 10	toplulu 10
radio 10	ses 42	şarap 7	topluluk 7
rakı 8	sesli 16	şehir 12	toplum 13

toplumsal 14	ünsüz 40	yargı 14	yitim 12
toprak 21	üretim 8	yarı 40	yoğurt 7
torba 11	üst 61	yarım 26	yol 77
toz 23	ütü 7	yarış 14	yosun 10
tören 13	üvey 8	yarma 9	yön 8
tren 10	üye 7	yasa 13	yönetim 14
tulumba 8	üzüm 33	yasak 7	yufka 7
turna 9	vakıf 7	yasama 10	yukarı 7
turp 8	vakit 25	yastık 10	yumurta 16
tutkal 9	varlık 10	yaş (kuru) 8	yumuşak 10
tuvalet 7	vergi 30	yaş (zaman) 8	yurt 16
tuz 11	veri 7	yaşam 14	yuva 9
tüfek 7	vermek 11	yatak 20	yuvar 18
tüm 8	vuruş 9	yay 10	yuvarlak 11
tümce 7	yaban 32	yayın 12	yük 14
tümleç 9	yabanî 15	yayla 8	yüksek 17
tüp 8	yağ 80	yaz 10	yürek 21
türeme 9	yağlı 15	yazar 15	yürekli 13
türk 14	yağmur 15	yazı 47	yüreklilik 8
tüy 11	yahudi 8	yazılı 11	yürüyüş 11
uç 20	yaka 9	yedek 7	yüz (sayı) 9
uçak 7	yakın 14	yedi 9	yüz (sima) 43
umumî 8	yalan 7	yek 10	yüzlü 13
un 13	yalancı 14	yel 24	zade 14
usta 7	yalın 17	yelken 8	zaman 46
uyku 23	yan 25	yem 13	zamir 7
uyum 10	yangın 10	yemek (isim) 24	zar 19
uzak 11	yanık 7	yeni 19	zarf 12
uzay 12	yapay 7	yer 118	zehir 8
uzman 15	yapı 19	yeşil 29	zekâ 7
uzun 32	yaprak 32	yetki 7	zeytin 11
ücret 7	yapraklı 7	yıl 29	zırhlı 7
üç 32	yara 10	yılan 26	zihin 7
ülke 10	yardım 8	yıldırım 7	
ünlü 26	yardımcı 16	yıldız 43	

TARTIŞMA

Araştırmaya göre ilk bin kelimeyi, sıklığı yedi ve üstü kelime türeten madde başı kelimeler oluşturmaktadır. Sıklığı yedi ve üstü olan bu kelimelerin oluşturduğu birleşik kelime sayısı 17985'tir. Başka bir ifadeyle bu kelimelerin karşılarında yazan sıklık sayısının toplamı 17985'tir.

Birleşim gücü yüksek kelimeler, Say vd. (2002)'nin *ODTÜ* Derlem Çalışması ve Göz (2003)'ün Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü'ndeki ilk bin kelimeyle karşılaştırılmıştır. Say ve arkadaşlarının çalışmasındaki kelime havuzunu iki milyon kelime oluştururken, Göz'ün çalışmasındaki

kelime havuzunu ise bir milyon kelimenin oluşturur. Birleşim gücü yüksek ilk bin kelimeyle bu iki çalışma karşılaştırıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Tablo 1: Birleşim gücü yüksek kelimelerle iki çalışmanın karşılaştırılması

İlk 1018 kelime	
293 kelime	Üç çalışmada ortak olan kelimelerdir.
147 kelime	Birleşim gücü yüksek kelimelerle iki çalışmadan biriyle ortak olan kelimelerdir.
578 kelime	Sadece birleşim gücü yüksek kelimelerde geçmektedir.

Bu karşılaştırmaya göre 440 kelime en sık kullanılan kelimelerdir. İlk bin kelimenin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu bulgu, Öztokat (1977: 192)'in, bileşim gücü yüksek kelimeler yüksek sıklık gösterir, düşüncesiyle paralellik göstermektedir.

Keklik (2009)'in 0-6 yaş çocuklarına önerdiği 1233 kelime ve 7-11 yaş çocuklarına 1789 kelime ile birleşim gücü yüksek 1018 kelime karşılaştırılmıştır. Aşağıda tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Birleşim gücü yüksek kelimelerle 0-6 yaş ve 7-11 yaş kelimelerin karşılaştırılması

İlk 1018 kelime	
380 kelime	0-6 çocuklarına önerilen kelimelerle ortaktır.
334 kelime	7-11 yaş çocuklarına önerilen kelimelerle ortaktır.
304 kelime	Sadece birleşim gücü yüksek kelimelerde geçmektedir.

Buna göre 1018 kelimelik liste ile 1233 kelimelik listede 380 kelime ortak iken 1789 kelimelik listeye 334 kelime ortaktır.

İlk bin kelime, üst kavramlara göre şöyle sınıflanabilir:

Bitkiler: Ağaç, çiçek, mantar, üzüm, yaprak, kök, dal, elma, diken, kabak, çayır, badem, erik, biber, çam, bakla, buğday, kestane, yosun, çalı, fasulye, fındık, fıstık, limon, menekşe, meşe, armut, incir, kavak, nane, soğan, sarımsak, mısır, patlıcan, kiraz, lahana, saman, sarmaşık, turp, ayva, ceviz, kamış.

Coğrafya: Taş, deniz, ay, yıldız, gök, dünya, yel, kaya, toprak, güneş, maden, orman, bahçe, kum, kuyu, köy, şehir, tepe, yağmur, kar, ada, kara, uzay, bulut, göl, rüzgâr, tarla, yayla, bataklık, kır, yıldırım.

Ev unsuru kelimeler: Kapı, oda, duvar, salon, çatı, merdiven, baca, banyo, pencere, dam, tuvalet.

Eşya isimleri: Kâğıt, saat, top, kalem, tahta, boru, masa, resim, ağ, bez, iğne, dolap, kart, defter, cam, kitap, tel, anahtar, perde, yatak, lamba, telefon, çatal, sabun, sandık, fener, iplik, kılıç, koltuk, mum, çadır, kese, pamuk, kaşık, çanta, saz, zarf, ayna, bardak, boncuk, çivi, örtü, televizyon, ip, mobilya, pul, radyo, sepet, süpürge, yastık, bıçak, gözlük, harita, bayrak, mektup, tutkal, kepçe, tabak, tarak, tüp, beşik, fincan, gazete, halat, havlu, ütü.

Fiiller: Basmak, boğmak, bozmak, gelmek, görmek, kapmak, kaçmak, olmak, ölçmek, vermek.

Giysiler: Etek, çamaşır, gömlek.

Hayvanlar: Balık, kuş, böcek, tavuk, kurt, yılan, sinek, eşek, keçi, horoz, at, karga, tavşan, deve, kedi, köpek, domuz, koyun, sığır, arı, ayı, fare, kuzu, aslan, it, karınca, öküz, kurbağa, dana, geyik, kelebek, kırlangıç, ördek, örümcek, solucan, bülbül, fil.

İnsanla ilgili kelimeler: Adam, baba, kadın, kız, çocuk, ağa, oğul, bey, gelin, hanım, oğlan, erkek, efendi, karı, kardeş, bebek, evlat, anne.

Renk: kara, ak, sarı, yeşil, kırmızı, beyaz, kızıl, mavi, çakır, kır, pembe.

Sayılar: Bir, iki, üç, dört, beş, yedi, on, kırk, yüz, bin, ikinci.

Sıfatlar: iç, kuru, ön, küçük, acı, sesli, ağır, büyük, uzun, ilk, geniş, yeni, dar, doğru, kapalı, sıcak, yüksek, ince, soğuk, canlı, kaba, eğri, gizli, geri, yakın, boş, güzel, dik, eski, kısa, hafif, uzak, dolu, iyi, anlamlı, yabanî, dost, temiz, yalancı, yumuşak, aşağı, esmer, iri, pis, sert, ters, yaş, alçak, bol, kötü, önce, yukarı.

Taşıtlar: Gemi, araba, kayak, tren, uçak.

Vücut unsuru kelimeler: Baş, göz, dil, el, ağız, ayak, diş, kulak, yüz, kemik, kol, kan, parmak, burun, damar, kafa, kalp, göğüs, karın, bel, dudak, beyin, göbük, tırnak, boğaz, kıl, sırt, damak, deri, sakal, çene, kaş, bacak, bıyık, bilek, diz, baldır, boyun)

Yapılar: Ev, köprü, hamam, banka, fırın, saray, belediye, istasyon, sinema, tiyatro, kule, liman.

Yiyecek ve içecekler: Su, ekmek, şeker, et, çorba, süt, kahve, tatlı, kebab, bal, börek, çay, peynir, sakız, helva, köfte, yumurta, pilav, un, tuz, zeytin, salata, makarna, reçel, çörek, pekmez, şarap, yoğurt, yufka.

Kavram alanlarına göre birleşim gücü yüksek kelimeler incelendiğinde bu kelimelerin çeşitli kavram alanıyla ilgili kelimelerin geçtiği görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birleşim gücü yüksek ilk bin kelimenin, Say vd. (2002)'nin ve Göz (2003)'ün ve sıklık listeleriyle karşılaştırma sonucunda birleşim gücü yüksek ilk bin kelimenin neredeyse yarısının bu iki çalışmayla ortak kelimeler olduğu belirlenmiştir. Buna göre birleşim gücü yüksek kelimelerin yarısının sıklığı yüksek olduğu görülmektedir.

Birleşim gücü yüksek ilk bin kelimenin, Keklik (2009)'in 0-6 yaş için önerilen 1233 kelime ve 7-11 yaş için önerilen 1789 kelime ile karşılaştırıldığında, birleşim gücü yüksek ilk bin kelimenin 714'ünün iki listeye ortaklık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre birleşim gücü yüksek ilk bin kelimenin, on bir yaşına kadar çocuklara öğretilecek kelimelerle örtüştüğü görülmektedir.

Birleşim gücü yüksek ilk bin kelime kavram alanlara göre tasnif edildiğinde çeşitli alanlarla ilgili olduğu belirlenmiştir. Buna göre birleşim gücü yüksek ilk bin kelime çeşitli alanlarla ilgili yaygın kullanılan kelimeler olduğu görülmektedir.

Bir dilin temel söz varlığı, baş, göz, kulak gibi organ isimleri; ana besin maddesi sayabileceğimiz su, buğday, et, balık gibi kelimeler; at, inek, koyun gibi hayvanlar; insanların en çok kullandığı almak, vermek, yemek, içmek gibi somut fiiller; bir, iki, beş, yüz gibi sayı isimleri örnek olarak gösterilebilir (Aksan, 1998: c.III-17). Birleşim gücü yüksek ilk bin kelime temel söz varlığı açısından incelendiğinde insanın hayatında birinci derecede önemli olan temel kelimelerden olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar göre şu önerilerde bulunulabilir:

1. Birleşim gücü yüksek kelimelerin; en sık kullanılan kelimelerle, 0-6 yaş ile 7-11 yaş çocuklarına öğretilmesi önerilen kelime listesiyle, çeşitli kavram alanlarında kullanılan kelimelerle ve Türkçenin temel söz varlığı olan kelimelerle örtüşmesi açısından Türkçede öncelikli olarak öğretilmesi gereken kelimelerdendir. Özellikle on bir yaşına kadar çocukların öğretilmesi gereken kelimelerdir.

2. Birleşim gücü yüksek ilk bin kelime anlam bakımından incelendiğinde, bu kelimelerin temel anlamda olduğu anlaşılmaktadır. Bu kelimelerden türeyen birleşik kelimeler ise terim anlam, yan anlam ve mecaz anlamlı kelimelerdir. Bu yüzden birleşim gücü yüksek ilk bin

kelimeden türeyen 17985 kelimenin öğrenilmesi için önce temel anlamın bilinmesi veya öğrenilmesi gerekmektedir. Bu anlamda birleşim gücü yüksek ilk bin kelimenin öncelikli olarak öğretilmesi, bu kelimelerden türeyen 17985 kelimenin öğrenilmesi veya anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

3. Çocukların kelime hazinesi geliştirilirken aşamalılık ilkesinden hareket edilirken Türkçe öğretim programı, okul sözlükleri, çocuk kitapları ve ders kitapları hazırlanırken birleşim gücü yüksek ilk bin kelimelik bu listeden yararlanabilir.

4. Çocuğun dil ediminde okul öncesi dönemde anne ve babanın etkisi oldukça fazladır. Bu anlamda anne ve babalar, birleşim gücü yüksek ilk bin kelimeyi kullanarak çocukların dil edinimlerine yardımcı olabilir.

5. Okul çağına gelen çocuk, örgün eğitim aracılığıyla ilköğretim boyunca öğretmenlerle yüz yüzedir. Öğretmenin dil ediniminde, dil becerilerinin geliştirilmesinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu anlamda öğretmenler, birleşim gücü yüksek ilk bin kelimeyi kullanarak çocukların dil edinimlerine yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1998). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I., II. Ve III. Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKYÜZ, Yahya (1988). "Türkçe Okul Sözlüklerinin Değerlendirilmesi", *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı* 1-3 Ekim 1986, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, s. 249-259.
- BAŞ, Bayram (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında, Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (2000). "Türkçe ve Edebiyat Ders Kitapları Nasıl Olmalı?", *Milliyet Sanat Dergisi*, C. 487. S. 9, s. 7-10.
- DEMİR, Celal (2006). "Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti", *Millî Eğitim Dergisi*, S. 169, s. 207-225.
- GÖZ, İlyas (2003). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARADAĞ, Özyay (2005). *İlköğretim I.Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KARASAR, Niyazi (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KEKLİK, Saadettin (2009). *On Bir Yaşına Kadar Çocukta Dil Edinimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB, (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.

- ÖZTOKAT, Erdim (1977). "Yabancı Dilde Sözcük Öğretimi", *Dilbilim, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Eğitim Bölümü Dergisi*, S. 2, s. 189-195.
- PEHLİVAN, Ahmet (2003). "Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Dağarcığını Geliştirme Sorunu ve Çözüm Yolları", *Dil Dergisi*, S. 122, s. 84-91.
- SAY, Bilge; ZEYREK, Deniz; OFLAZER, Kemal; ÖZGE, Umut: "Development of a Corpus and a Treebank for Present-day Written Turkish", *Eleventh International Conference of Turkish Linguistics*, August 2002: 15 s. 27 Nisan 2009 tarihinde dilbilim.info/yukseklisans/Corpus%20Based/ICTL_2002.pdf adresinden alınmıştır.
- TAVŞANCIL Ezel ve ASLAN, Esra (2000). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- TOPALOĞLU, Ahmet (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TÜRK DİL KURUMU (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.